

Сальваторе Дель Гаудіо,
PhD (доктор філософії)

УДК 316.74:811.161.2

Італізми в українськомовних ЗМІ Італії

У статті розглядається мова українськомовних ЗМІ в Італії. Особливу увагу приділено впливу італійської мови на українськомовні газети, які були створені внаслідок масової імміграції українських заробітчан в Італію.

Ключові слова: мова української діаспори, соціолінгвістика, італійська мова, мова ЗМІ.

Дослідження мови українськомовних ЗМІ в Італії входить до широкого кола питань, пов'язаних із вивченням мови української діаспори за кордоном, зокрема в Італії. Міграційний рух із колишнього Радянського Союзу до західноєвропейських країн та Америки протягом останнього двадцятиріччя має паралелі лише з міграційними рухами початку ХХ ст. Дослідженню мов діаспори властивий інтердисциплінарний характер, бо вивчення мови певного народу в еміграційному контексті пов'язане з низкою чинників, таких як соціокультура, політика та історія інших народів. Тому подібні наукові розвідки перебувають на перетині соціології, етнології, географії, мовознавства тощо. Якщо російськомовні дослідження про мову російської діаспори у світі є достатньо розвинутими і мають майже двадцятирічну дослідницьку традицію, зокрема в Росії, Німеччині, Франції, Сполучених Штатах, Фінляндії і меншою мірою в Італії завдяки працям О. Земської [1], Н. Голубевої-Монаткіної [2], К. Протасової [3], М. Перотто [4] та ін., то подібні розробки, присвячені мові українськомовної діаспори в різних країнах сучасного світу, є поодинокими. Незважаючи на актуальність цієї тематики і зусилля науковців в останні роки ліквідувати нестачу таких студій, серед здобутків у згаданому науковому напрямі можна лише згадати монографію Б. Ажнюка [5], який розглядав етнолінгвістичні аспекти мови української діаспори у Бразилії; недавно монографію П. Гаврилишина [6] про трудову міграцію в Італії, яка має переважно соціологічний характер, а також брошуру автора [7], яку можна розглядати як спробу у більш стислій формі презентувати соціолінгвістичний профіль української діаспори в Італії й одночасно дослідити ступінь впливу італійської мови на мовлення українців, які постійно мешкають у цій країні. Тому мета цього дослідження полягає у продовженні вивчення впливу італійської мови та культури на українську мову на основі журналістського дискурсу українськомовних газет в Італії.

Підкреслимо, що у статті не розглядаються соціодемографічні дані, причини та характеристики міграції в Італії. Їх можна знайти в новому дослідженні автора, у вищезгаданій праці П. Гаврилишина та інтернет-мережах, зокрема у Вікіпедії (стаття під назвою «українська діаспора» (див. Прим. 1)) [8].

1. Українськомовні засоби масової інформації в Італії

У цьому дослідженні презентуємо загальне становище українськомовних ЗМІ в Італії і впроваджуємо термін «українськомовні» замість українські ЗМІ в Італії. Адже за винятком українських державних засобів масової комунікації, які мають своїх кореспондентів за кордоном і в Італії, у статті йдеться переважно про засоби інформації, добровільно засновані за підтримки місцевих органів та асоціацій українських громад.

Інтернет-видання. Почнемо з короткої ілюстрації інтернет-сторінок, присвячених українській міграції, оскільки мережеві ресурси за останні роки стали найпотужнішим засобом інформації, особливо серед мігрантів. Якщо під кінець 1990-х рр. мігранти, переважно жінки середнього віку, не мали уявлення про подібні ресурси, молодше покоління заробітчан, яке імігрувало пізніше, після 2003 р., і, звичайно, діти, які приїхали в шкільному віці, мають схильність до широкого використання інтернет-мережі.

В Італії існують такі інтернет-видання:

- ✓ незалежний сайт українців в Італії «Лелеки»;
- ✓ сайт «Української газети» в Італії;
- ✓ сайт Української греко-католицької церкви.

Незалежний сайт українців в Італії «Лелеки» (<http://www.leleky.org/>) було відкрито порівняно нещодавно, у березні 2008 р. Його створення, зі слів засновників, значною мірою було реакцією на фактичну відсутність популярного загальноукраїнського інтернет-ресурсу на теренах Італії.

«Українська газета» в Італії – один із перших українськомовних засобів масової інформації в цій країні – створила веб-сторінку (<http://www.gazetaukrainska.com/>) у липні 2008 р. Крім рубрик, що містяться у паперовій газеті, сайт висвітлює широкий спектр актуальних культурних, соціальних, політичних та спортивних подій в Італії, проводить соціологічні опитування, регулярно поповнює фотогалерею. Велика увага приділяється міжнародним відносинам між Україною, Італією та Євросоюзом.

Сайт Української греко-католицької церкви в Італії (<http://www.chiesaucraina.it/>) інформує про діяльність однойменної церкви у країні, події у церковних громадах, імміграцію через призму церковної док-

трини. Варто підкреслити, що греко-католицька громада представляє одну з історичних громад в Італії, яка діє в Римі ще з кінця XVI ст.

Очевидно, що всі мережеві ресурси є феноменом сучасності. Існування інтернет-видань сприяє полегшенню віртуального процесу агрегації української громади в Італії, особливо на тих територіях, де можливості спілкування українською мовою обмежені. Звісно, роль електронних ресурсів посилюється з часом, особливо серед покоління, яке народилося в Італії або у дитинстві мігрувало в цю країну.

Телебачення. Одним із перших телеканалів (з 2007 р.), де передавали новини та іншу інформацію українською мовою, був місцевий (неаполітанський) телеканал Tele Luna. Його створення в провінції Неаполя (та регіоні Кампанія взагалі) було цілком виваженим рішенням, бо у цьому регіоні проживає найчисленніша українська діаспора.

З 13 листопада 2010 р. працює Babel TV (<http://www.babel.tv/>) – новий 141-й телеканал супутникового телебачення SKY, призначений для шести найбільших іноземних громад в Італії: української, марокканської, румунської, албанської, латиноамериканської та філіппінської. Субота на Babel TV присвячена Україні та українській спільноті в Італії. В ефірі каналу транслюються програми, художні та документальні фільми українською та російськими мовами з італійськими субтитрами, даються уроки італійської мови, юридичні поради глядачам для кращої інтеграції в італійське суспільство.

Друковані видання. В Італії виходить низка українськомовних періодичних видань. Часопис «До світла» видається за сприяння Української греко-католицької церкви та надає читачам духовну підтримку. Він розповсюджується серед українців в усіх регіонах Італії та висвітлює різноманітні аспекти заробітчанського життя, визначаючи також місце церкви у ньому.

«Українська газета» (див. Прим. 2) в Італії заснована видавничим домом «Іноземці в Італії» у лютому 2006 р. Це найбільша українськомовна газета, яка розповсюджується по всій території Італії і має наклад 23 тис. прим. Головним редактором є журналістка Маріанна Сороневич, яка активно співпрацює з різними газетними та інтернет-виданнями.

Раз на кілька місяців виходить журнал «Український голос в Італії» (видавництво «Мозаїчі»), що приділяє увагу міграційним проблемам, культурі та забутим сторінкам української історії. Протягом кількох років у Римі видавалися газета «Форум», український громадсько-політичний тижневик «Міст» і кілька номерів газети «Українські вісті». З іншомовних газет, що виходять з українськомовними вкладками, в яких здебільшого висвітлюються події у громаді та публікуються листи

читачів, можна назвати російськомовне видання «Слово» з редакцією у Мілані та «Нашу газету» з редакцією у Неаполі.

Із міжнародних видань варто назвати «Європейський українець». Це перше періодичне європейське видання для українців в еміграції, яке виходить в Іспанії, Португалії, Італії, Франції, Греції, Німеччині, Польщі. Видавцем газети є група «Життя», (головний редактор – Богдан Хомин). На її сторінках публікується інформація про різні аспекти життя в Україні: економіку, політику, культуру, спорт; подаються інтерв'ю з відомими людьми; присвячується достатньо уваги духовності, здоров'ю; ведеться дитяча сторінка; надаються поради психологів тощо.

У місті Салерно асоціація «Калина» у 2002–2003 рр. випускала двомовний журнал «Україна», який розповідав українцям про Італію та італійцям про Україну і нараховував сто сторінок українською мовою і стільки ж італійською. За підтримки мерії Салерно у 2009 р. асоціація «Калина» також видавала газету «Без кордонів», де публікувалася інформація про різні аспекти життя в імміграції.

Італійська газета з міста Авелліно «Оттопаджіне» (Ottopagine) друкує одну сторінку українською мовою з її перекладом італійською. Таке рішення редакції було прийняте, зважаючи на численність вихідців з України, що оселилися на півдні Італії, та зростання інтересу італійського суспільства до іммігрантів четвертої хвилі.

Періодичне видання профспілки SILE (редактор – Маріанна Сороневич) «Вісник» виходило протягом 2006–2007 р. накладом 500 прим., інформуючи читачів про права іноземних працівників, заходи, проведені організацією, новини, пов'язані з імміграцією.

Незважаючи на величезну українську громаду в Італії (за офіційними даними на Апеннінах проживають близько 200 тис. українців) [7, с. 16], протягом перших років масової імміграції в країну відчувався інформаційний вакуум, який почав заповнюватися завдяки розвитку українських видань, збільшенню їх кількості та підвищенню накладів, відкриттю інтернет-сторінок. Потреба поширення українськомовних засобів масової інформації зумовлена тим фактом, що численна діаспора українців в Італії не має змоги слідкувати за подіями в Італії та світі через низку причин, зокрема таких:

- а) неадекватний рівень володіння італійською мовою;

б) незнання базових принципів іноземного законодавства тощо.

Тому українські ЗМІ, як стало очевидно після їх короткої характеристики, виконують важливу інформативну функцію і полегшують процес інтеграції заробітчан в італійське суспільство, сприяють об'єднанню та формуванню свідомості діаспори на півострові.

2. Особливості мови українських газет: італізми

На цьому етапі дослідження ми проаналізували обмежену кількість видань. Розглянуто близько 20 газет (усі в електронному форматі) бо не було фізичного доступу до паперових варіантів (*див.* Прим. 3)). Незважаючи на це, ми маємо намір у майбутньому збільшувати кількість видань для розгляду, щоб запропонувати більш ґрунтовний аналіз.

Якщо порівняти мовлення пересічного українця, який постійно проживає в Італії не менше п'яти років, з журналістським дискурсом газет, можна спостерігати такі загальні тенденції:

а) письмовий дискурс є завжди точнішим; насправді вже у формальних інтерв'ю за допомогою диктофона респонденти краще контролюють мову, намагаючись уникнути очевидних відхилень від норми;

б) лексичних та семантичних італізмів небагато, якщо не враховувати інтеграції певних італійських морфем в українську мову, наприклад, *с-квіль-нути, по-бус-ати* тощо;

г) журналісти, які працюють для різних видань, мають вищу освіту, часто саме в галузі журналістики, тому вони свідоміше ставляться до українського слова, особливо коли йдеться про громадські справи. Проте у неофіційних ситуаціях працівники мас-медіа зазвичай вживають італійські елементи та вислови, наприклад, *сьогодні я підійшла до фіскаліста* (податківця) тощо.

Українськомовні журналісти в Італії отримують завдання звертатися до гетерогенної публіки читачів, серед яких не всі заробітчани є високоосвіченими. Тому працівники мас-медіа перебувають у позиції культурного посередника між двома культурами і мають передати специфічність італійської адміністративної системи українською мовою. Відомо, що перші слова, які українці засвоюють в Італії, стосуються юридично-адміністративних термінів і певних італійських реалій [7, с. 46], що не мають прямого відповідника в українській мові або вживаються в інших контекстах у мові мігрантів, нагадаємо типові зразки: *пермес(с)о ді соджорно та лаворо* (укр. *дозвіл на проживання та працевлаштування*), *карта ідентіта* (еквівалент українського внутрішнього паспорта) та ін.

Було також зауважено, що газетні видання за останні роки приділяють пильнішу увагу якості мови порівняно з першими виданнями початку 2000-х рр. Далі запропонуємо для аналізу один фрагмент із

«Української газети» [9]: «Почався прийом запитів по «Декрету флуссі 2012». Цьогорічний (міні) декрет флуссі виділив 13.850 квот, якими, в більшості, зможуть скористатися ті, хто уже працює в Італії. Запити можна надсилати до вичерпання місць. Дві тисячі місць виділено для підприємців, сто – для іноземців італійського походження, що проживають в Аргентині, Уругваї, Венесуеллі та Бразилії. Майже дванадцять тисяч місць призначено для обміну мотиву дозволів на проживання. Ті, хто хочуть приїхати в Італію для підприємницької діяльності (автономної роботи), повинні слідувати процедури, описаній тут. Для обміну мотиву дозволу на проживання слід зайти на сайт <http://nullaostalavoro.interno.it>. Тут треба зареєструватися; залогуватися, ввівши адресу електронної пошти та пароль; а далі заповнити бланк, що відповідає вашому типу запити».

У заголовку газети написано: «Почався прийом запитів по “Декрету флуссі 2012”». Далі читаємо: «Цьогорічний (міні) декрет флуссі виділив 13.850 квот, якими, в більшості, зможуть скористатися ті, хто уже працює в Італії. Запити можна надсилати до вичерпання місць». Для читачів, які знайомі з італійським законом та мовою, дослівний переклад італійського тексту є очевидним. Назва статті «Декрето флуссі» (італ. *decreto flussi*) одразу привертає увагу українського читача, тому що в тексті йдеться про законну регламентацію міграційного руху в Італії. Цікаво, що слово *декрет-о* також існує в українській мові, але у подібному прикладі українська газета могла б вибрати інші терміни, такі як *указ, наказ*. Залишається множина італійського слова *flusso*, що означає рух, течія, потік та ін., для якого журналіст, як правило, використовує лапки для семантичної конотації італійської лексики. В італійському законодавстві часто позначають невеликі законопроекти латинським префіксом *міні-*, який передається і в українському тексті. У цьому фрагменті розповсюджений у мовленні мігрантів зворот *permesso* перекладається правильно: як *дозвіл на проживання*; хоча були випадки, коли журналісти також писали у заголовках в лапках *пермессо*, використовуючи аналогічний підхід, як у цій статті, для того, щоб одразу звернути увагу на зміст. Незважаючи на орфографічну помилку *Венесуеллі*, зворот *слідувати процедури* замість *дотримуватися процедури* здається структурною калькою італійської *seguire le procedure*, яка часто вживається в юридичних текстах. Такий зворот можна сприймати також як залишок канцеляризмів (латинського походження), які дуже поширені в європейських мовах, пор.: рос. *следовать процедуре* та ін.

Цікаво, що в тексті слово *пароль* заміняється на англійське запозичення (в італійській мові) або на міжнародний термін інформатики *па-*

сворд; також замість типового для української мови терміна *зарес-струватися*, у фрагменті читаємо *залогуватися* (напевно, *залигуватися*), можливо, від *log in*; в останньому прикладі очевидним є процес детермінації.

У висновку зауважимо: якщо вивчення характеристик мови українськомовної діаспори в Італії залишається незавершеним, то дослідження українськомовних ЗМІ в Італії лише розпочинається. У цій статті було запропоновано невеликий фрагмент із однієї з головних українськомовних газет в Італії, у редакції якої працюють фахівці, які здобули освіту в Україні.

Незважаючи на фахову компетенцію журналістів та редакторів, аналіз засвідчив, що неможливо повністю уникнути в текстах італійських лексем та висловів через різні причини. З одного боку, італійська мова значною мірою впливає на всі мовні рівні українців; з іншого – вживання італізмів забезпечує виконання виданнями стилістично маркованої та інформативної функцій.

Очевидно, що поширення українськомовних газет також сприяє підтримці української мови в Італії, адже такі видання діють як мовні фільтри, затримуючи (сповільнюючи) розчинення італійських лексичних елементів у мовленні українців. Тому такі редакторські стратегії, як використання лапок, контекстуальне пояснення італійських термінів тощо, відіграють важливу роль в коректному розповсюдженні української мови.

Надалі, крім збільшення мовного корпусу, було б також цікаво досліджувати вживання журналістами специфічних термінів, що на міжнародному рівні вважаються застарілими, наприклад, *Євроспілька*, замість *Євросоюзу* (див. Прим. 4), які українськомовні працівники масмедіа продовжують використовувати, можливо, через те, що коли вони мігрували, ці терміни були частиною тодішнього євролекту.

1. *Язык русского зарубежья: общие процессы и речевые портреты* / отв. ред. Е. А. Земская. – М., 2001. – (=Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband 53).
2. *Голубева-Монаткина Н. И.* Эмигрантская русская речь // *Русский язык зарубежья* / ред. Е. В. Красильников. – М., 2001. – С. 8–68.
3. *Протасова Е. Ю.* Особенности русского языка у живущих в Финляндии. // *Русистика сегодня* / РАН. – 1998. – № 3–4. – С. 202–206.
4. *Perotto M.* Lingua e identita dell'immigrazione russofona in Italia / M. Perotto. – Napoli : Liguori editore, 2009. – 180 с.
5. *Ажнюк Б.* Мовна єдність нації. Діаспора й Україна / Б. Ажнюк. – К. : Рідна мова, 1999. – 451 с.
6. *Гаврилишин П.* Українська трудова імміграція в Італії (1991–2011) / П. Гаврилишин. – Івано-Франківськ : Вогонь з неба, 2012. – 246 с.
7. *Сальваторе Дель Гаудіо.* Мова українських мігрантів в Італії: соціальні та лінгвістичні характеристики. – К. : ВД Дмитра Бурого, 2012. – 60 с.

8. *Українська діаспора в Італії* [Електронний ресурс]. – URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0_%D0%B2_%D0%86%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%97#.D0.A3.D0.BA.D1.80.D0.B0.D1.97.D0.BD.D1.81.D1.8C.D0.BA.D1.96_.D0.97.D0.9C.D0.86 (01.02.2013).

9. *Сороневич М.* Українські засоби масової інформації в Італії [Електронний ресурс] / Маріанна Сороневич. – URL: <http://www.gazetaukrainska.com/2009-12-17-14-42-49/2010-01-04-13-51-17/722-2010-08-03-15-07-16.html> (01.02.2013).

10. *Почався* прийом запитів по «Декрету флуссі 2012» [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.gazetaukrainska.com/2009-12-17-14-42-49/2011-05-05-12-31-26/3157--q-2012q.html> (01.02.2013).

Примітки

Примітка 1. Цікаво, що саме у Вікіпедії у схемі, що презентує сучасну українську діаспору у світі, відсутня інформація про численну присутність українців в Італії.

Примітка 2. На своїх сторінках «Українська газета» висвітлює події в Україні, відводить шпальти у рубриках «Вісті з України», «Спорт», «Віхи історії», «У хвилини дозвілля» тощо для розповідей про видатних особистостей, аби у заробітчан не переривався зв'язок з материнською державою. Велику увагу приділено життю української діаспори і діяльності українських організацій у рубриці «Українська Італія». Крім того, газета має ще одну надзвичайно важливу місію, яка виходить за рамки інформативних функцій. Потрапляючи у чужу країну, люди не надто добре знаються на її законах, тому метою газети є сприяння юридичній освіченості читачів, а отже, допомога їм у процесі суспільної інтеграції (рубрики «Вивчаємо закони» та «Поради адвокатів»).

Примітка 3. Наразі автор працює в Україні.

Примітка 4. Нагадаємо, що перший термін міг би мати сенс двадцять років тому, коли ще існувало Європейське співтовариство (*Comunita Europea*), але сьогодні всі говорять і пишуть про *Unione Europea*, тобто Євросоюз.

Подано до редакції 25. 10. 2013 р.

Salvatore Del Gaudio.

Italism in the Ukrainian-language media in Italy.

In the article deals with the language peculiarities of the Ukrainian mass-media in Italy. The attention is focused on impact of the Italian language on the Ukrainian language newspapers which were created because of mass immigration of the Ukrainian migrant workers to Italy.

Keywords: language of the Ukrainian Diaspora, sociolinguistics, the Italian language, mass-media language.

Сальваторе Дель Гаудіо.

Итализмы в украиноязычных СМИ Италии.

В статье рассматривается язык украиноязычных СМИ в Италии. Особое внимание уделяется влиянию итальянского языка на украинские газеты, основанные вследствие массовой иммиграции украинских заробитчан в Италию.

Ключевые слова: язык украинской диаспоры, социолнгвистика, итальянский язык, язык СМИ.

